

ТЕМА 2. ЕКСПЕРТИЗА ТА ЇЇ ВИДИ В СИСТЕМІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Експертиза проводиться експертами митних лабораторій та інших установ або окремими спеціалістами, які призначаються посадовою особою митного органу, в провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил.

Об'єктами є матеріалізовані джерела інформації:

товари і предмети, що переміщуються через кордон, а також їх проби, відібрані для дослідження;

об'єкти контрабанди і порушення митних правил;

товаросупровідні документи (митні, нормативні, фінансові), що використовують при митному оформленні і контролі.

Митні експертизи включають: матеріалознавчі, ідентифікаційні, хімічні, сортифікаційні, технологічні, товарознавчі, екологічні, мистецтвознавчі, сертифікаційні, вартісні, оцінні, гемологічні, техніко-криміналістичні і інші види.

Експертизи пов'язані з трьома видами діяльності митних органів: митне оформлення і митний контроль, розслідування і розгляд справ про порушення і злочини в митній справі, реалізація конфіскованих і обернених іншими способами у федеральну власність товарів.

Угрупування видів митних експертиз залежно від напрямку діяльності митних органів включає три класи [3] :

товарознавчі;

судові (криміналістичні);

оцінні.

Ідентифікаційна експертиза проводиться з метою визначення приналежності товару до однорідної групи товарів або до контрольованого переліку товарів, встановлення індивідуальних ознак товару, відповідності товару зазначеним якісним характеристикам і технічному опису.

Хімічна експертиза проводиться з метою визначення хімічного складу, кількісного співвідношення різних хімічних сполук, спрямованого на дослідження об'єкта.

Технологічна експертиза проводиться з метою визначення можливості надання товару митного режиму переробки на (поза) митній території України і під митним контролем.

Сертифікаційна експертиза проводиться з метою визначення якісних характеристик товару.

Матеріалознавча експертиза проводиться з метою визначення належності товару до конкретного класу речовин, виробів або матеріалів.

Товарознавча вартісна експертиза проводиться з метою визначення вартості товару на підставі його якісних показників, основних властивостей та факторів.

Оцінна експертиза проводиться з метою визначення споживчої вартості товарів.

Екологічна експертиза проводиться з метою визначення можливості ввезення/вивезення товару або надання товару конкретного митного режиму.

Мінералогічна (гемологічна) експертиза проводиться з метою визначення природи дорогоцінного каміння, категорії його якості і вартості.

Криміналістична експертиза проводиться з метою визначення автентичності митних та інших документів, що мають значення під час проведення митного контролю, цінних паперів, а також митних засобів ідентифікації.

Мистецтвознавча експертиза проводиться з метою визначення історичної, художньо-культурної, наукової значущості витворів мистецтва і предметів антикваріату.

За черговістю проведення експертизи поділяються на первинні і повторні

Повторна експертиза призначається у разі необґрунтованості висновку експерта або виникнення сумнівів у його правильності, проведення повторної експертизи доручається іншому експерту.

За масштабністю розв'язуваних завдань - на основні і додаткові. Додаткова:

експертиза проводиться у разі недостатності ясності та повноти висновку експерта та доручається тому самому чи іншому експерту. За кількістю досліджуваних об'єктів -- на малооб'єктні і багатооб'єктні. За кількістю експертів способом їх роботи - на одноособові і колективні (комісійні) тощо.

Експертиза призначається, якщо для з'ясування питань, що виникають у справі про порушення митних правил, виникла потреба у спеціальних знаннях з окремих галузей науки, техніки, мистецтва, релігії тощо. Зазначена експертиза не є судовою експертизою. Експертиза проводиться експертами спеціалізованого органу з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, його відокремлених підрозділів та інших установ або окремими спеціалістами, які призначаються посадовою особою органу доходів і зборів, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил. Особа, щодо якої порушено зазначену справу, має право на проведення за її рахунок незалежної експертизи.

Поставлені перед експертом питання та його висновки не повинні виходити за межі спеціальних знань експерта. Експерт надає висновок у письмовій формі від свого імені. У висновку викладаються суть проведеної ним експертизи та обґрунтування відповіді на поставлені запитання. Визнавши за необхідне

проведення експертизи, посадова особа органу доходів і зборів, у провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил, виносить постанову, у якій визначаються підстави для призначення експертизи, прізвище експерта або найменування спеціалізованого органу з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, його відокремленого підрозділу чи іншої відповідної установи, в якій має проводитися експертиза. У цій же постанові ставляться конкретні питання, які мають бути вирішені під час проведення експертизи, а також визначаються матеріали, що передаються у розпорядження експерта.

Технологія проведення експертизи товарів.

Експертиза як вид фахової діяльності широко застосовується в різноманітних сферах народного господарства. За спільністю задач, об'єкта (предмета) та методик дослідження розрізняють їх види: товарознавча, технологічна, юридична, судова, екологічна, інженерно-технічна, економічна (бухгалтерська, фінансова), біологічна, патентознавча, мистецтвознавча, психофізіологічна.

Товарна експертиза здійснюється з урахуванням номенклатури вимог, використаних для експертної оцінки і поділяється на наступні групи:

- товарознавчу (кількості, якості, комплектності товару);
- санітарно-гігієнічну (відповідність гігієнічним вимогам);
- ветеринарну (ветеринарну нешкідливість товару);
- екологічну (нешкідливість товару для зовнішнього довкілля).

У практиці Торгово-промислової палати України розрізняють такі види експертиз: основну (первинну), додаткову, повторну, комплексну та контрольну.

Основна товарознавча експертиза товарів проводиться у три етапи:

1. Підготовчий
2. Основний
3. Заключний

На підготовчому етапі експертизи одержують заявку на проведення експертизи, яка оформлюється замовником та наряд на проведення експертизи.

У заявці мають бути необхідні дані, на підставі яких правильно ідентифікується товар, а також його виробник, постачальник, одержувач, посередник, дати відправки та одержання, номери супроводжувальних документів. Крім того, замовник повинен визначити мету та завдання, які ставляться перед експертом.

Незалежно від форми передачі заявки експерт не повинен розпочинати експертизу, якщо немає письмової заявки чи письмового підтвердження на проведення експертизи, а також коли наявні в них дані недостатні для проведення експертної оцінки.

Другим документом про призначення експертизи є наряд на проведення експертизи. Наряд видається експертові і є документом, який підтверджує право експерта на проведення експертизи. Наряд видається керівником експертної організації, чи його заступником, чи уповноваженою особою. Наряд оформлюється на спеціальному бланкові та підписується керівником експертної організації.

У наряді зазначається номер, дата надходження заявки, дата початку експертизи, організація-замовник, її адреса, телефон, прізвище та посада представників, які беруть участь у проведенні експертизи, його постачальник, а також завдання експертові, яке визначається метою та завданням експертизи. Наряду присвоюється номер, відповідний номеру в “Журналі реєстрації заяв”.

На підготовчому етапі може бути проведений за необхідності інструктаж експертів. Експерт на підготовчому етапі повинен ознайомитися з нормативними документами (стандартами, ТУ, інструкціями тощо), згідно з якими повинна здійснюватися експертиза.

Початком основного етапу вважають прибуття експерта до замовника експертизи чи збір робочої групи для проведення експертної оцінки (наприклад, дегустації чи експертизи нових товарів).

При проведенні кількісної та/чи якісної експертизи товарів замовник повинен подати експертові такі *технічні документи*:

- товаросупровідні документи: товарно-транспортні накладні, сертифікати, свідоцтва про якість, рахунок-фактури та інші документи, що мають інформацію про товар, який підлягає товарній експертизі;
- акти первинної експертизи (при проведенні повторної чи контрольної експертизи);
- комерційні акти; акти відбору проб; висновки чи протоколи випробувань зразків товарів;
- договір купівлі-продажу чи постачання; інші необхідні технічні чи нормативні документи.

Експерт повинен уважно вивчити усі подані документи, проаналізувавши й оцінивши вірогідність інформації, що в них є. Одним із способів установлення достовірності інформації є зіставлення інформації, яка є в різних документах, а також на маркуванні. Така перевірка та зіставлення різних документів називається *перехресною перевіркою*.

Для перевірки дійсності документів експерт повинен установити наявність усіх необхідних реквізитів, які ідентифікуватимуть якість, кількість, асортиментну приналежність, країну походження, а також виробника та/чи постачальника товару.

Відсутність необхідних документів, недійсність інформації, вказаної в них, можуть бути підставою для відмови щодо проведення експертизи.

Іншими підставами для відмови щодо проведення експертизи можуть бути:

- відсутність товару при порушенні строків його надходження замовнику;
- відсутність належних умов для проведення експертизи;
- відсутність забезпечення зберігання товарів;
- недотримання техніки безпеки та особистої безпеки експертів.

У всіх вказаних випадках експерт повинен звернутися до керівника підрозділу експертної організації для одержання подальших вказівок.

Експертна оцінка - найважливіша складова частина основного етапу. При проведенні експертизи експерт керується інструкцією про проведення експертизи та іншими нормативними документами.

Експертиза проводиться особисто експертом чи групою експертів. При проведенні експертизи всі результати експертної оцінки та інша інформація, необхідна для складання акта експертизи, записується експертом у робочий зошит. Якщо експерту пред'явлено товар, пошкоджений при транспортуванні чи в неробочому вигляді, то вся інформація про нього фіксується окремо в робочому зошиті.

Після відбору проб та дотриманні всіх правил, які гарантують їхнє зберігання, складається акт відбору зразків (проб).

Від правильності складання акта відбору зразків залежить визнання дійсності не лише його, але й результатів досліджень, а також і кінцевих результатів експертизи. Тому при неправильному оформленні акта відбору зразків може бути завдано збитків замовнику та піддана сумніву компетентність експерта.

Акт відбору зразків (проб) разом із відібраним зразком (пробою) експерт передає замовнику експертизи для надсилання на дослідження чи для зберігання як арбітражний зразок (проба).

Після проведення експертної оцінки та одержання протоколу досліджень відібраних зразків починається третій заключний етап експертизи.

Заключний етап – це один із найбільш відповідальних етапів, у якому роблять підсумки всієї раніше проведеної роботи. Метою цього етапу є аналіз і оцінка одержаних результатів, а також їхнє документальне оформлення. Недостатність, недостовірність результатів і нечіткість їхньої аргументації можуть призвести до сумнівів щодо правильності проведення експертної оцінки. Результати експертизи можуть бути оформлені як акт експертизи чи висновок експерта.

Акт експертизи або висновок складається з 3 основних частин:

- загальною (протокольною);
- констатуючою;
- завершальною.

Таблиця 1.1 - Відомості, що є в акті експертизи (якісної чи кількісної)

Частина акта	Відомості в акті
Загальна (протокольна)	номер акта експертизи; дата та місце складання акта; прізвище, ім'я, по батькові (ПІБ) експерта (ПІБ); посади представників сторін, які беруть участь в експертизі; кількість оцінюваного товару; найменування товару (товарів); номери та дата пред'явлених експерту товаросупровідних документів; найменування постачальника чи відправника; стан пред'явленого товару (наявність чи відсутність упаковки); завдання; виготовлювач товару; кількість товару
Констатуюча	документи для експертизи; методи експертної оцінки ; дати (та години) проведення експертної оцінки; кількісна характеристика товару; якість товару: градації, дефекти інші; результати експертної оцінки; підписи експерта та представників організацій, які брали участь в експертизі
Заключна	висновок експерта з аналізом та оцінкою одержаних результатів ; підпис експерта чи групи експертів; додатки

Оформлений експертом акт прямує в експертну організацію для реєстрації не пізніше наступного дня після цього оформлення.

Додаткова експертиза призначається у тих випадках, коли експерт із-за незалежних від нього обставин не зміг дати вичерпні відповіді на питання, поставлені перед експертизою. В усіх випадках додаткові експертизи проводяться з тих питань, які не були висвітлені в основній експертизі і відповідно відсутні в актах. Як правило, доручають проведення додаткової експертизи тому ж експерту, що виконував дослідження при первинній експертизі. Результати її оформляють окремим актом, який доповнює акт первинної експертизи з посиланням на номер акта, який він доповнює.

Повторну експертизу призначають за умови, що зацікавленими сторонами, арбітражем, судовими органами, прокурором та ін. під час оцінки висновку з первинної експертизи встановлено, що він:

1. є необ'єктивним;
2. є помилковим і неточним внаслідок неправильного або неповного проведення експертизи;
3. є недостатнім, некомпетентним, некоректним, сумнівним, містить розбіжності з основною частиною акта;
4. включає здогадні висновки;
5. виходить за межі компетенції експерта;
6. протирічить доказам, які мають зацікавлені сторони.

Комплексну експертизу призначають для дослідження товару, з якого необхідно одночасно отримати висновок експертів різних галузей науки,

техніки і виробництва. Наприклад, для дослідження якості молочних десертів для дитячого харчування доцільно залучити таких спеціалістів: товарознавець, гігієніст з питань дитячого харчування, науковець з питань створення відповідних молочних виробів.

За результатами такої експертизи складається один акт, в якому кожен з експертів викладає свої методи досліджень об'єкта і робить висновок.

Контрольну експертизу призначають за ініціативою установ, які проводять експертизи, при необхідності перевірки безпосередньо самого експерта. Вони призначаються на будь-якій стадії проведення основної експертизи.

За умови невиявлення процесуальних порушень експерт, який здійснює контрольну експертизу, складає лише звіт, а при виявленні - складає акт контрольної експертизи відповідної форми.

При проведенні експертизи товарів в митній справі найбільшого поширення серед всіх видів стандартів набули стандарти на продукцію. Експертні дослідження товарів найчастіше проводиться шляхом встановлення відповідності дійсних значень показників якості об'єктів експертизи вимогам стандартів або технічних умов. Тому експерт повинен не тільки знати ці вимоги, але і володіти навиками роботи із стандартами на продукцію. При цьому остаточне рішення експерт ухвалює тільки після зіставлення фактичної якості з вимогами до нього на основі стандартів, а в ув'язненні обов'язково робить посилання на відповідний стандарт.

Основні стандарти – організаційно-технічні і загальнотехнічні – регламентують загальні поняття і положення, тому вони також застосовуються, хоча і фрагментарно.

Окрім цього використовують:

- санітарні норми і правила;
- будівельні норми і правила;
- нормативні документи в області торгівлі (правила продажу окремих груп товарів);
- нормативні документи у області транспортування та ін.